

Adam Lucijan

Doneski za biografijo Jožefa Schwegla

NAMESTO UVODA

Slovenci imamo dosti zaslužnih ljudi iz pretekle in še posebej polpretekle zgodovine, med katerimi je bil in je še marsikateri iz teh ali onih vzrokov zamolčan. Prenekateri, če ne kar vsi, pa so doživeli zgodovinske ocene v luči časa, v katerem so bili obravnavani. Glede na to, da smo v razmeroma kratkem času dveh stoletij Slovenci menjali štiri države, štiri narodnostne poglede in tri družbeno ekonomske formacije, so temu primerne tudi ocene dob in ljudi. Pretežno protinemško usmerjeno obravnavanje je zdržalo kar celo stoletje in več, tudi do take mere, da se je za nemčurje proglašalo ljudi, ki sploh niso zaslužili tega vzdevka, za Nemce pa ljudi, ki to niso bili. Dolgoletna ogroženost slovenskega naroda od germanskih sosedov v isti državi ima svoj odsev v zgodovinskih ocenah še danes in le nekaj izjem nikakor ne popravljata splošne slike, ki je na dlani.

V gornji časovni in vsebinski okvir je vpeta tudi biografska skica Jožefa Schwegla, našega gorjanskega rojaka. Nekajletno zbiranje gradiva za njegovo biografijo je v tem članku skupaj s kratko biografijo predstavljeno kot zasnova za obsežnejšo monografijo.

"Ljudi se je kar trlo, mi otroci pa smo stali na zidu in gledali doli na cesto, koder so kočije vozile gospodo z Bleda in Radovljice in tudi iz Ljubljane...", se je pogreba starega barona Schwegla spominjal Černetov ded z Rečice.¹

Baron Jožef Schwegel je umrl prav na pragu prve svetovne vojne in je odšel z zgodovinskega prizorišča skupaj z avstrijsko državo, v katero je neomajno verjel in ji vse življenje zvesto služil. Ohranjeni viri nam ga predstavljajo predvsem kot veleposestnika in gospodarstvenika, ki se ni vtikal v narodnostne boje. Ne glede na svojo izredno gospodarsko uspešnost in prenekatero zaslugo za deželo Kranjsko, pa si je prislužil ime odpadnika

od slovenskega naroda. Predvsem so ga ideološko družili s Karlom Deschmannom, svoje pa je naredilo tudi Schweglovo sodelovanje v veleposestniški stranki. To je zasenčilo vse drugo, kar je dobrega za Kranjsko postoril. Po svoje je Schwegel tragična osebnost, saj so ga razmere, ko je bil dolga leta kot avstrijski diplomat odsoten iz domovine, precej odmaknile od slovenstva, kateremu je bil še v dijaških letih neomajno vdan.²

Za Schwegla ne moremo reči, da je bil iz revne družine, čeprav se je njegov rod še generacijo prej resnično otepal lakote. Oče Janez si je toliko opomogel, da je omogočil dostojno izobrazbo svojim otrokom.³ Družina je bila srednje premožna z nekaterimi imenitnimi sorodniki.⁴

Jožef Schwegel se je rodil 29. februarja 1836 v Zgornjih Gorjah pri Bledu, očetu Janezu in materi Neži, rojeni Markl.⁵ Rodil se je torej v letu izzida znamenitega Prešernovega "Krsta" in tik pred pričetkom Viktorijanske dobe, s katere koncem je tudi odšel s političnega prizorišča. Mlada leta je preživel doma, kjer je tudi končal prvi razred osnovne šole.⁶ Kasneje je šolanje nadaljeval v Beljaku.⁷ Ko se je po nekaj letih vrnil iz Beljaka za počitnice domov, je znal le nemško, tako da se je z materjo le stežka sporazumel.⁸ Gimnazijo je ob-

² RAL (Rückblicke auf mein Leben, Volosca 10. 10. 1911), rkp. v arhivu rokopisnega oddelka NUK v Ljubljani in Rozman F.: Baron Schwegel v svojih spominih, Kronika, letnik 32, 1984, št. 2-3, str. 223-229.

³ RAL, 3.

⁴ RAL, 2. Jožefov oče Janez je bil nečak kmeta Žemve iz Stare Pokljuke, katerega sinova Janez in Blaž sta bila visoka oficirja v avstrijski vojski (Janez je bil general, Blaž pa celo feldmaršal); glej tudi: Benedik B.: Balohov Jože iz Zgornjih Gorij med krojači berlinske Evrope, Delo 1978, št. 302 (30. 10., str. 10).

⁵ Prepeluh A.: Josip baron Švegel /Schwegel/, 1933 (3. str.), tipkopis v arhivu SBL, kopija DA, fasc. XXI., Biografije, mapa 2 in Mohorič S.: Schwegel baron Josip, 1954 (3. str.), tipkopis v arhivu SBL, kopija DA, fasc. XXI., Biografije, mapa 2, pa tudi Neznani avtor, biografija, s. d. (3. str.), v arhivu SBL, kopija DA, fasc. XXI., Biografije, mapa 2.

⁶ Wurzbach C.: Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, Wien 1876, 355.

⁷ Hahn S.: Reichrats Almanach für die Session 1879-1880, Wien 1879, 197.

⁸ 8. RAL, 9.

¹ DA (družinski arhiv avtorja), fasc. XXI., Schwegel baron Jožef, mapa 11 (Gradivo za monografijo, beležka razgovora Adam - Černe z dne 18. 10. 1989).

iskoval v Ljubljani med leti 1846 in 1854. Skoraj ves ta čas je bil gojenec Alojzijevišča. Prijateljaval je s Stritarjem, Levstikom, Erjavcem in drugimi, kar je imelo za posledico razmeroma bogat in kvaliteten literarni opus. Njegove pesmi so po večini razpoloženijske in izražajo predvsem domotožje in domoljubje.⁹ Metrika je skoraj brezhibna in gladko tekoča. Prevladujejo ustaljene pesniške oblike (sonet, alpska poskočnica idr.). Jasno je razpoznavna naslonitev na vzornika Prešerna, kateremu je v Zori jugoslavenski leta 1853 posvetil dva soneta¹⁰ z naslovom Na grobu Prešerna. V zadnjih dveh tercinah poziva Slovence, naj velikemu pesniku vsaj posmrtno namenijo mesto, ki mu gre, obenem pa poziva vse Slovence k enotnosti:

Krepko boril se verni sin je Slave;
Častite ga, na grob mu venc denite,
Ki mojstru pevcev krasil nije glave.
Tu k grobu njega bratje pristopite
I hribje čujejo naj i dobrave
Na grobu tom vzajemnost prisežite!

Z elegijo v Slaviji leta 1851 se je oddolžil tudi spomenu Andreja Smoleta.¹¹ Izmed Schweglovih pesmi naj omenim v Glasniku slovenskem iz leta 1858 objavljeno občuteno pesem Mati in sin, ki izraža hrepenenje po domovini (avtor je takrat bival na Dunaju).¹² Bučelni pik je ena redkih Schweglovih lirskih pesmi, najprej objavljena v ljubljanski Slaviji¹³ in ponovno objavljena v Slovenski bčeli iz leta 1851.¹⁴ Josip Marn jo še leta 1877 pripisuje Schweglu¹⁵, kasneje pa jo vsi navajajo pri Simonu Jenku.¹⁶ Spet domovini je posvečena pesem Pomladanski večer, objavljena v Slovenski bčeli iz leta 1851:¹⁷

Slave sini
Domovini
Vite vence na glavo.
Njo ljubiti,
Nji služiti
Vaše le naj geslo bo.

To je le nekaj pesmi iz Schweglovega opusa.¹⁸ Pisal je tudi prozo, predvsem etnografske, prirodopisne in zemljepisne vsebine, pri čemer naj ome-

nim spis V Bledu, ki slikovito opisuje blejsko okolicu:¹⁹

Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja
kot je z okolš'no to podoba raja.

A. Gangl: Portret barona Schwegla (kip), fotografija v DA

Skozi ves spis ga vodijo znamenite Prešernove besede. Že iz Aleksandrije pa se je Schwegel oglašal v Novicah s potopisom Iz Tersta v Aleksandrijo.²⁰ Pisal je tudi prispevke v slovenske šolske knjige,²¹ njegova čitanka iz leta 1853 pa je ostala v rokopisu.²²

V Schweglova "ljubljska leta" sega tudi čas tako imenovane narodne prebuje, za katero lahko rečemo, da mladi Schwegel v njej ni sodeloval, čeprav se v poznih letih svojega življenja spominja, da je na nekem shodu v Ljubljani, kjer je govoril dr. Lovro Toman, držal slovensko tro-

⁹ SBL X., 250.

¹⁰ Zora jugoslavenska, 1853, 65-66.

¹¹ Slavija, 1851, 59.

¹² Glasnik Slovenski, 1858; II. 6, 7.

¹³ Navedba pod pesmijo v Slovenski bčeli, 1851, II., 53.

¹⁴ Slovenska bčela, 1851, II., 53.

¹⁵ Marn J.: Jezičnik XXVIII., 43.

¹⁶ SBL X., 250.

¹⁷ Slovenska bčela, 1851, 161 (z opombo, da je že bila objavljena v Slovenski Daničici).

¹⁸ Za ostalo gl. Marn J., Jezičnik XXVIII., 43-45 in SBL X., 250.

¹⁹ Glesnik Slovenski, 1858, II. 6, 128-132.

²⁰ Novice 1860, 181-182, 188-389, 195, 203-204.

²¹ Marn J.: Jezičnik XXVIII, 43; SBL X., 250.

²² NUK, MS 1047 (mapa 8.), E. Tuji rokopisi št. 10. Stritarjeva zapuščina, Skripta iz Slovenščine v VIII. razredu gimnazije od 19. septembra 1853 dalje, sešitek 17 listov.

bojnico.²³ To pa je bilo verjetno tudi vse. Ko je z odliko opravil maturo, se je znašel pred življenjsko odločitvijo, kje in kako nadaljevati študij. Sprva je nameraval postati celo misijonar.²⁴ Na koncu pa mu je starejši brat Andrej, ki je bil znan zdravnik, omogočil vpis na Vojaško medicinsko akademijo.²⁵ Obenem se mu je ponudila tudi prilika za študij na Orientalni akademiji, na katero se je vpisal na priporočili grofa Hohenwarta in knezoškofa Wolfa in dobil cesarsko štipendijo.²⁶ Po zaključenem študiju leta 1859 je Schwegel takoj nastopil prvo službo kot pripravnik na avstrijskem generalnem konzulatu v Aleksandriji.²⁷ Tik pred odhodom mu je umrla mati.²⁸ Oče in brat Andrej sta ga popremila v Trstu na ladjo.²⁹ "Egiptovska leta" so bila za mladega diplomata zelo uspešna, saj je že leta 1863³⁰ napredoval v vicekanclerja in leta 1869³¹ postal konzul. Domov se je prvič vrnil leta 1864, leto kasneje pa je na Dunaju resno zbolel. Začasno se je spomladi 1865 vrnil domov v Zgornje Gorje na krajši počitek.³² Kmalu je bil spet na svojem delovnem mestu v Aleksandriji. Leta 1868 se je poročil z Marijo de Battisti di San Giorgio, ki jo je leta 1859, ko je potoval na svoje prvo delovno mesto, spoznal kot 11-letno dekletce.³³ V času službovanja v Egiptu je imel Schwegel priložnost spremljati svojega cesarja na poti iz Port Saida v Aleksandrijo. Bil je v ožjem cesarskem spremstvu na otvoritvi Sueškega prekopa leta 1869 in je ob tej priložnosti postal vitez.³⁴ To leto je bilo zanj tudi sicer zelo uspešno. Med drugim je postal član Upravnega odbora avstrijsko-egiptovske banke.³⁵ To leto se mu je rodila hči Marija. Da bi družina imela dom, je Schwegel od zadnjih Grimšicev kupil grad in tedaj že hudo oskubljeno gospostvo Grimšice na Rečici, nedaleč od Zgornjih Gorij.³⁶ Že v času službovanja v Egiptu je začel zbirati starine

za Hofmuseum na Dunaju in pri tem sodeloval z znamenitim egiptologom vitezom Kremerjem.³⁷

Leta 1870 je pričel preurejati grimšiško graščino, ki so jo zadnji predstavniki starodavne rodbine, ki je tu bivala kar okoli 600 let, dodobra pokazili.³⁸ Po starih načrtih je Schwegel začel prezidavati grad, želeč mu dati nekdanjo podobo. Z manjšimi prekinitvami je obnova trajala kar do konca stoletja.³⁹ Vmes, leta 1870, je Schwegel postal konzul v Carigradu.⁴⁰ Idilična graščina pa Schweglovemu rodu ni bila v veselje. Leta 1874 je tam umrl Jožefov brat Andrej Schwegel,⁴¹ svoje čase sloveč zdravnik, leto kasneje pa je za davico umrla tudi hči Marija.⁴² Že leta 1872 je na družinskem posestvu v bližnjih Zgornjih Gorjah umrl Schweglov oče Janez.⁴³

Grb barona Jožefa Schwegla

23 Prepeluh A.: Josip baron Švegel /Schwegel/, članek - biografija iz leta 1933 v arhivu SBL.

24 K tej nameri je bržkone prispevalo prijateljevanje z ljubljanskim sošolcem J. F. Buhom (Prepeluh, 1933, v arhivu SBL).

25 Rozman F.: Baron Schwegel v svojih spominih, Kronika 32, 1984, 2-3 zv., 224.

26 RAL, 12.

27 Biografija J. Schwegla izpod peresa neznanega avtorja v arhivu SBL.

28 RAL, 13.

29 RAL, 13.

30 RAL, 14.

31 Mohorič S.: Schwegel baron Josip, 1954, v arhivu SBL.

32 RAL, 14.

33 Rozman F., 224.

34 Biografija J. Schwegla izpod peresa neznanega avtorja v arhivu SBL.

35 Mohorič S.: Schwegel baron Josip, 1954, v arhivu SBL; Rozman F., 1984, 224.

36 ARS, Dež. deska, gl. knj. II/405, listine; fasc. 1870 II/72 =XV/119 - kupna pogodba.

37 RAL, 20.

38 Grefe C. Alt Krain, 1900/1901, seš. XIV/53.

39 Gornik F.: Bled v fevdalni dobi, 1967, 150 in

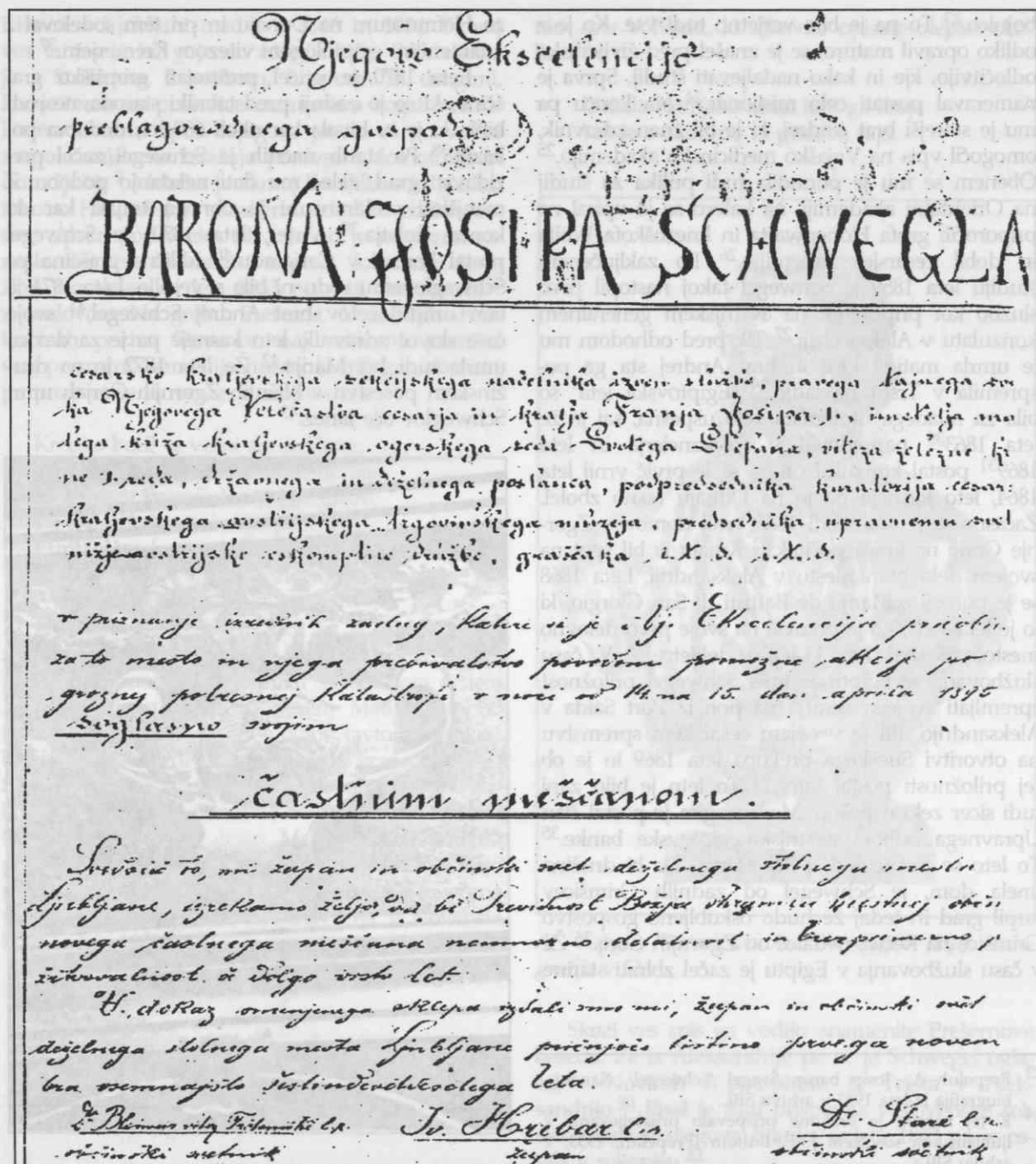
Adam L.: Grimšiški gospodje v srednjem veku, naloga za raziskovalno dejavnost, Gimnazija Kranj, 1991/1992, 42.

40 Hahn S.: Reichrats Almanach für die Session 1879-1880, 1879, 197-198.

41 Rozman F., 1984, 226 in SBL XI, 740.

42 RAL, 54.

43 RAL, 54.

Iz knjige častnih meščanov ZAL

Schwegel je ta nevesela leta skušal zapolniti z delom. Leta 1872 se je iz Carigrada vrnil na Dunaj, kjer mu je bila poverjena priprava orientalskega oddelka za svetovno razstavo na Dunaju. S seboj je pripeljal velik relief Bosporja in ga poklonil prestolonasledniku Rudolfu.¹ Leta 1873 je nastopil službo v zunanjem ministrstvu, ki ga je vodil grof Andrassy. V tej službi je Jožef Schwegel ostal vse

do leta 1880.² Kot diplomat je dosegel znatne uspehe, za kar je bil med drugim tudi povišan v barona in je postal tajni dvorni svetnik, najmlajši v cesarstvu.³ Posebno se je izkazal leta 1878 na Berlinskem kongresu.⁴ Že pred odhodom v Berlin

² Prepeluh A.: Josip baron Švegel (Schwegel), članek - biografija iz leta 1933 v arhivu SBL.

³ Wurzbach C.: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, 1876, 357.

⁴ 47. RAL, 45 in

¹ RAL, 38.

je dal Andrassy Schweglu vedeti, da mu popolnoma zaupa kot diplomatu, gospodarstveniku, politiku in izvedencu za Orient. Zadnje priprave avstroogrške delegacije za kongres so tekle kar na vlak, s katerim se je delegacija peljala v Berlin.⁵ V Andrassyjevem kupeju so se pokazala očitna nasprotja med Haymerlom in Schweglom. Andrassy si je moral izbrati sodelavca. Našel ga je v Schweglu. Haymerle je bil zadolžen za poročanje o delu cesarju in za druge posle. Glavno breme delegacije je tako nosil Schwegel. Na kongresu je bil edini civilni član komisije za določitev meja, ki jih je načrtoval berlinski kongres.⁶ Za pomočnika mu je bil dodeljen nadporočnik Thoemmel. Pri delu je spoznal ruskega grofa Schuwaloffa.⁷ Največji nasprotnik Schweglovih idej je bil ruski predstavnik, grof Ignatijev.⁸ Kljub vsemu pa je Schweglu uspelo, da je bilo Srbiji priključeno Pirotsko in Vranjsko okrožje, čeravno je Ignatijev zagovarjal bolgarske interese do teh ozemelj. S Srbijo je tudi sicer Schwegel imel velike gospodarske načrte. Ti so se zrcalili predvsem v carinski uniji med obema državama.⁹ Schweglovega delovanja tudi v korist Srbije, so se tedanji srbski politiki z hvaležnostjo spominjali.¹⁰ V novejših zgodovinskih pregledih se Srbi tega ne spominjajo! Premočni vpliv Ogrske in nerazumevanje z nekdanjim kolegom baronom Haymerlom, ki je leta 1879 nasledil Andrassyja, sta bila glavna vzroka, da se je baron Jožef Schwegel umaknil iz diplomacije in se vrnil domov na Grimšice.¹¹ Postal je zastopnik kranjskih veleposestnikov v državnem zboru, kar je ostal do leta 1905,¹² ko je bil imenovan za člana gosposkega doma - Herrenhaus.¹³ Leta 1881 mu je bilo ponujeno mesto avstroogrškega delegata pri državni komisiji za dolgove v Carigradu, kar pa je odklonil.¹⁴ Postal je načelnik tedaj zelo vplivnega kluba ustavovernih veleposestnikov.¹⁵ Ponovno je bil član avstroogrških delegacij in kvotne deputacije.¹⁶ Leta 1884 je prišel v kranjski deželni zbor, kjer je bil vodja veleposestnikov do leta 1913.¹⁷ Znana so njegova prizadevanja za Rudolfinum, za katerega se je že desetletja prej potegoval njegov pokojni brat An-

drej.¹⁸ Baron Jožef Schwegel je dosegel s svojim vplivom tudi gradnjo cele vrste železniških prog.¹⁹ Leta 1886 je Schwegel še agitiral za loško železnico, ki je bila zanj najvažnejša alpska transverzala, pripomogla pa bi tudi k splošni gospodarski sliki dežele.²⁰ Leta 1889 pa je v družbi s Kranjsko industrijsko družbo predlagal lasten projekt, takoimenovano bohinjsko železnico, z utemeljitvijo, da bolj pospešuje Trst, medtem ko loška pospešuje Reko.²¹ Železnica naj bi po njegovem mnenju povezovala kraje od Lesc do Bohinja, naprej do Sv. Lucije in nato v Gorico.²² Vnel se je boj med zagovorniki različnih stališč. Tisti, ki so zagovarjali loško železnico, so se na vse pretege trudili dokazati, da imajo prav. Boj za železnico se je selil na Dunaj.²³ Anton Kolar je mislil posredovati pri ministrskem predsedniku Badeniju, prav tako Schwegel, a minister ni sprejel nikogar.²⁴ Koblar je načel vprašanje o železnici tudi v državnem zboru, ko so govorili o proračunu.

Dokazal je, da je loška železnica najkrajša in vojaško najbolj zavarovana, poleg tega industriji in trgovini najboljše zveza.²⁵ Veliko ljudi se je ogrevalo zanjo, med drugimi tudi Cesare Combi, poslanec v Trstu,²⁶ dr. Ivan Tavčar, Franz Teller²⁷ in drugi, ki so se zelo trudili, da bi loška železnica zaživela. Toda Schweglova prijateljstva z Wittkom, Wrbo, Guttenbergom, Beckom in drugimi, ki so bila tako tesna, da so omenjeni preživeli marsikateri dopust v njegovi graščini,²⁸ in osebni interesi²⁹ (pokupil je namreč kmetijska zemljišča prek katerih je bila kasneje speljana proga), so opravili svoje. Zelena luč za izgradnjo je dobila železnica, ki je bila za takratno tehniko izredno zahtevna³⁰ (prodori, mostovi, podporni zidovi), zahtevala pa je tudi ogromna denarna sredstva.³¹ Za 14 milijonov kron so prekoračili vsoto predračuna, zaradi česar je moral odstopiti železniški minister Wit-

5 Rozman F., 1984, 226.

6 RAL, 67-68.

7 Rozman F., 1984, 226.

8 RAL, 69.

9 SBL X., 250.

10 RAL, 69.

11 SBL X., 250.

12 RAL, 77.

13 SBL X., 250.

14 Rozman F., 1984, 227.

15 RAL, 69.

16 SBL X., 250.

17 SBL X., 250.

18 Prepeluh A.: Josip baron Švegel (Schwegel), članek - biografija v arhivu SBL.

18 SBL XI., 740. Novice, 1850, 198 (Misel o musealnem društvu, Vitesl. Ž.).

19 Žontar J.: Zgodovina mesta Kranja, 1939; 337 sl., 347 sl.

20 Žontar, 1939, 337.

21 Žontar, 1939, 337.

22 Žontar, 1939, 337.

23 Žontar, 1939, 337.

24 Žontar, 1939, 337.

25 Žontar, 1939, 337.

26 Combi C. je v ta namen spisal polno člankov. Eden je Über die Eisenbahnfrage von Triest gelegentlich der am 5. Juli 1887 stattfindenden Eröffnung der Linie Triest - Herpelje, nebst Beleuchtung der übrigen in Project befindlichen Bahnverbindungen mit Triest, Wien 1887 (gl. bibliografijo).

27 Teller F.: Geologie des Karawankentunnels, Denkschriften d. K. Akad. d. Viss. mathem. naturwiss., Klasse 82. Bd. (1914), 1-7.

28 RAL, 93-94.

29 Šuklje F.: Sodobniki, veliki in mali, Ljubljana, 1933, 275.

30 Pleterski M.: Železnice v Bohinju, Bohinjski zbornik, 1987, 174.

31 Pleterski M.: Železnica v Bohinju, 174.

tek.³² Kakorkoli že, leta 1907 je bila otvoritev železnice, ki je Jesenice povezala s Trstom.³³ Privabila je vrsto eminentnih gostov na čelu s prestolonaslednikom Francom Ferdinandom, Šukljutom, Šušteršičem in drugimi.³⁴ Vsi so bili navdušeni nad pokrajino in tehnično izvedbo železnice. Nekatere pa je še grizla vest, da se niso bolj glasno vlekli za konkurenčno progo Celovec - Ljubelj - Škofja Loka.³⁵ Z enim takih je Schwegel zelo dobro sodeloval pri graditvi dolenske železnice. Dr. Franjo Šuklje je Schwegla v ta posel potisnil po sili razmer.³⁶ Takratnemu ministrskemu svetniku Witteku, iz trgovskega ministrstva, kamor so do 1897 spadale tudi železnice, je bil predlog všeč.³⁷ Dolenska železnica je bila delo Schwegla in Šukljeta.³⁸ Velik delež pa je prispeval tudi dr. Josip Suppan, ravnatelj Kranjske hranilnice.³⁹ Schwegel je užival nesporen sloves veščaka v finančnih, trgovskih in prometnih zadevah, zato so mu poverili tudi vodenje nekaterih velikih denarnih zavodov na Dunaju in v Budimpešti.⁴⁰ Za zasluge pri organiziranju pomoči ob potresu v Ljubljani leta 1895 je postal častni meščan Ljubljane.⁴¹ Predvsem zaradi zaslug za izgradnjo železnic na Kranjskem pa je postal častni meščan Bleda, Novega mesta, Kočevja, Črnoljca, Jesenic, Ribnice, Tržiča in Bele peči.⁴²

Že na začetku sem omenil, da Schwegel v narodnostnih bojih ni sodeloval. Nesrečne okoliščine pa so ga vseeno pripeljale na samotni steber in ga je liberalno slovensko časopisje ob vsaki priliki vneto proglašalo za nemčurja, tako npr. Slovenec iz leta 1880 v članku Baron Žvegelj, o koliki prepad!⁴³ K temu je Schwegel nehote pripomogel tudi sam, npr. ko se je potegoval za nemški volilni okraj na Kočevskem.⁴⁴

V tem spisu navedena dejstva pa Schwegla vseeno promovirajo kot velikega sina kranjske dežele. Njej, za katero se je razdajal in ji neomajno služil, je namenil tudi lep del svojega premo-

ženja.⁴⁵ Njegovo kolekcijo umetniških slik s portreti njega, žene in prekmalu umrle hčere slikarjev Charlemonta in Angelija, različne orientalske preproge, tudi preprogo orientalskega muzeja, ki je bila izdelana ob njegovem lastnem sodelovanju in katere vrednost je bila nekaj sto tisoč dinarjev,⁴⁶ nadalje orožje in bibliote vseh vrst, njegovo numizmatično zbirko itd, je dobil Deželni muzej v Ljubljani, pod edinim pogojem, da se predmeti združijo v posebnem prostoru in da jih muzej za vse večne čase hrani. Za stroške namestitve zbirke je v testamentu volil deset tisoč zlatih kron. Milijon zlatih kron pa je namenil za posebno ustanovo, iz katere naj bi se pod vodstvom posebnega, zato postavljenega kuratorja, vsako leto izplačevale v znanstvene, umetniške, humanistične namene štipendije. Predsednik te ustanove naj bi bil vsakokratni ban Dravske banovine. Teh milijon zlatih kron pa je kljub investiranju v najboljših vrednostnih papirjih izničila inflacija prve svetovne vojne, oziroma "zamenjava" kron v dinarje prve Jugoslavije. Dve, tej ustanovi namenjeni hiši na nekdanji Bleiweisovi, danes Prešernovi cesti, si je še pred drugo svetovno vojno "brezplačno prisvojila" Dravska banovina, pri čemer sta največ pomagala kar sam ban dr. Marko Natlačen in nekdanji Schweglov odvetnik dr. Egon Stare. S slednjim je bila preprečena nameravana ustanova, še preden je mogla biti rojena!⁴⁷ S to svojo oporoko pa si je Schwegel postavil spomenik, kakršnega si doslej pri nas ni postavil še noben veliki nacionalni in kulturni pionir.⁴⁸

Jožef Baron Schwegel je umrl 29. septembra 1914 in je s hčerko Marijo pokopan v grobnici v podružnični cerkvi Sv. Andreja tik nad gradom Grimšice. Na nagrobni plošči, ki jo je dal vzdati njegov nečak dr. Ivan Švegel, piše:

"V božjem imenu počiva tukaj s privoljenjem svete stolice, njegova ekstenca Josip baron Schwegel, rojen v Zg. Gorjah 29. 2. 1836, umrl na Rečici 19. 9. 1914. Kranjski kmečki sin, državnik in diplomat, njegovega veličanstva pravi tajni svetnik, državni in deželni poslanec za Kranjsko od 1879 do 1913, član gosposke zbornice na Dunaju 1907 do 1914, častni občan Ljubljane, Bleda, Jesenic, Tržiča, Novega mesta, Ribnice, Kočevja, Bele peči itd..."

32 Pleterski M.: Železnica v Bohinju, 174 in Stroh H.: Allgemeine Entwicklungsgeschichte, Geschichte der Eisenbahnen in der Österr. - Ungar. Monarchie, peti del, Wien 1908, 36-89.
33 Šuklje F.: Sodobniki, veliki in mali, 263.
34 Šuklje F.: Sodobniki, veliki in mali, 272.
35 Šuklje F.: Sodobniki, veliki in mali, 275.
36 Šuklje F.: Iz mojih spominov, drugi del, Ljubljana, 1926, 48.
37 Šuklje F.: Iz mojih spominov, drugi del, 48.
38 Šuklje F.: Iz mojih spominov, drugi del, 48.
39 Šuklje F.: Iz mojih spominov, drugi del, 48.
40 SBL X., 250.
41 Diploma v knjigi častnih meščanov Ljubljane v ZAL.
42 Napis na grobnici J. Schwegla v p. c. Sv. Andreja na Rečici (prim. biografije A. Prepeluha in S. Mohoriča v arhivu SBL).
43 Slovenec, 1880, št. 58.
44 RAL, 118-119.

45 Gl. oporoko v arhivu sodišča v Radovljici (913/19).

46 Jutro, 1933, št. 123 (Milijonsko premoženje za slovensko kulturo).
RAL, 123-124.

47 Prepeluh A.: Josip baron Švegel (Schwegel), članek - biografija iz leta 1933 v arhivu SBL.

48 Jutro, 1933, št. 123 (Milijonsko premoženje za slovensko kulturo).

ZUSAMMENFASSUNG

Beitrag zur Biographie von Josip Freiherr von Schwegel

Josip Freiherr von Schwegel wurde am 29. Februar 1836 in Zgornje Gorje bei Bled als Sohn von Janez (gest. 1872) und Neža geb. Markl (gest. 1859) geboren. Die Schule besuchte er zunächst in seinem Heimatort, später in Villach (Beljak).

In den Jahren 1846-1854 besuchte er das Gymnasium in Ljubljana. In dieser Zeit war er Zögling am Aloisianum, wo er freundschaftliche Kontakte mit Stritar, Levstik, Erjavec und anderen anknüpfte, was sich in seinem ziemlich reichen und anspruchsvollen Opus niederschlug. Nach dem Abitur trug er sich zunächst mit dem Gedanken, Missionar zu werden. Sein älterer Bruder Andrej (gest. 1874) ermöglichte ihm aber, sich am Josephinum (Bildungsstätte für Militärärzte) einzuschreiben, zugleich eröffnete sich für ihn die Möglichkeit, an der Orientalischen Akademie zu studieren. Die Entscheidung fiel zugunsten der letzteren. Die Empfehlungen von Graf Hohenwart und Fürstbischof Wolf verhalfen ihm dazu, sich dort zu immatrikulieren und kaiserlicher Stipendiat zu werden. Als er im Jahre 1859 sein Studium beendet hatte, trat er seine erste Dienststelle als Adjunkt am österreichischen Generalkonsulat in Alexandria an, wo er bis 1869 tätig war und es bis zum Konsul brachte. In diesem Jahre kaufte er von den letzten Herren von Grimšice das Schloß Grimšice und einen Teil des Grundbesitzes für einen Betrag von 7800 Gulden.

Im Jahre 1870 trat er seine Dienststelle als Konsul in Istanbul an, die er aber nach kurzer Zeit aufgab, um sich intensiv der Aufstellung der orientalischen Abteilung für die Weltausstellung in Wien zu widmen. Im Jahre 1873 trat er eine Stelle im Außenministerium des Grafen Julius Andrássy an, die er bis 1880 bekleidete. Eine besondere Aufgabe versah Schwegel im Jahre 1878, als er seinem Vorgesetzten in Balkan- und Orient-Fragen beim Berliner Kongreß zur Seite stand. Der damalige serbische Ministerpräsident und der spätere Regent Jovan Ristić schrieb in seinen Memoiren, es sei vor allem Schwegels Verdienst, daß Serbien der Pirot- und der Vranje-Bezirk gesichert wurden, die sonst für Serbien verloren gewesen wären. Der übermäßig starke Einfluß Ungarns und die Verstimmung mit dem ehemaligen Kollegen Freiherr

Haymaerl, der 1879 auf Andrássy folgte, waren die Hauptursachen dafür, daß sich Schwegel aus dem diplomatischen Dienst zurückzog und in die innere Politik eintrat als Abgeordneter der krainischen Großgrundbesitzer im Reichsrat, und zwar bis 1905, als er Mitglied des Herrenhauses wurde. Zur gleichen Zeit wurde er Vorsitzender des damals sehr einflußreichen Klubs der "verfassungstreuen" Großgrundbesitzer. Er war wiederholt Mitglied der österreichisch-ungarischen Delegation und der Quotendeputation. Im Jahre 1884 kam er in den krainischen Landtag, wo er bis zum Jahre 1913 eine führende Rolle in der Kurie der Großgrundbesitzer spielte. Seinem Einfluß ist der Bau einer Reihe von Eisenbahnstrecken zu verdanken. Sein Hauptverdienst ist auch der Bau der Bohinj (Wochein)-Strecke, wobei er auch durch damalige führende Politiker der Monarchie unterstützt wurde (Wittek, Wrba, Guttenberg, Beck u.a.). Schwegel genoß den unumstrittenen Ruhm als Experte in Finanz-, Handels- und Verkehrsfragen. Aus diesem Grunde wurde ihm auch die Leitung einiger großer Geldinstitute in Wien und Budapest anvertraut. Schwegel machte sich anlässlich des Erdbebens im Jahre 1895 um die Hilfe für Ljubljana verdient und wurde aus diesem Anlaß Ehrenbürger der Stadt. Vor allem wegen seiner Verdienste um den Ausbau von Eisenbahnstrecken wurde ihm dieser Ehrentitel auch von den Städten Bled, Novo mesto, Kočevje, Črnomelj, Jesenice, Ribnica, Trzič und Bela peč verliehen. Er war Träger hoher Orden (im Jahre 1870 erhielt er den Ritter- und im Jahre 1875 den Freiherrntitel). Im Jahre 1868 heiratete er Marija de Battisti di San Giorgio (gest. 1933), die ihm eine Tochter Marija schenkte. Letztere starb bereits im Jahre 1875 an Diphterie.

Josip Freiherr von Schwegel starb am 16. September 1914. Seine letzte Ruhestätte fand er, zusammen mit Tochter Marija, in der Gruft der Fialkirche St. Andrá in unmittelbarer Nähe des Schlosses Grimšice. Auf dem Grabstein, den sein Neffe Dr. Ivan Švegel einmauern ließ, kann man lesen:

In Gottes Namen ruht hier mit Einwilligung des Heiligen Stuhls Seine Exzellenz Josip Freiherr von Schwegel, geb. in Zgornje Gorje am 29. 2. 1836, gestorben in Rečica am 19. 9. 1914. Der krainische Bauernsohn, Staatsmann und Diplomat, Seiner Majestät echter Geheimrat, Reichsrats- und Landtagsabgeordneter für Krain von 1879-1913, Mitglied des Herrenhauses in Wien von 1907-1914, Ehrenbürger von Ljubljana, Bled, Jesenice, Trzič, Novo mesto, Ribnica, Kočevje, Bela peč usw.